

e-ISSN: 2148-0494

dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Bahar 2017, Cilt:5, Sayı:9, 5:173-175

Hafızlık: Anlam & Deneyim

İhsan TOKER

Fecr Yayınları, Ankara, 2016, 175 sayfa

Muhammet Fatih DEMİRDAĞ*

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Öğretim Üyesi Prof. Dr. İhsan Toker tarafından yayın hayatına kazandırılan eserlerden biri olan “Hafızlık Anlam ve Deneyim” adlı eser Fecr Yayınevi tarafından Ankara’da Mart 2016 yılında yayınlandı.

Yazarın diğer kitapları:

Hafızlık: Anlam & Deneyim, Ankara: Fecr Yayınları, 2016. “İslam ve Sosyoloji”, *Sosyal Bilimlerde İslami Arayışlar* (ed.), Ankara: Eskiyeşi, 2012. *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik*, Ankara: Eskiyeşi, 2009. *Brynjar Lia, Müslüman Kardeşlerin Doğuşu*, İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1999. *Ali Rahnema, Müslüman Ütopycı*, Ankara: Hece Yayınları, 2005.

Yazarın yayınlanan kitaplarının yanı sıra, yurtiçi ve yurtdışında yayınlanmış pek çok bildiri, araştırma, kitap bölümleri, çeviri ve bilimsel makalesi bulunmaktadır. Yazar hakkındaki bu tanıtıcı ifadelerden sonra “Hafızlık Anlam ve Deneyim” isimli kitabına geçebiliriz.

Bu çalışma temel olarak, hafızlığın ve hafızların, bir alt kültür olarak neye karşılık geldiğini anlamaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda eser, giriş ve üç ana bölümden oluşuyor. 2015’li yıllarda üç ay gibi bir süre ile çalışma verileri elde edilmiştir. Ankara şehri ile çerçeveslendirilen (Çubuk, Mamak, Sincan vs.), hafızlık yaşamına ilişkin yapılan gözlemleri oluşturur. Çalışmanın yapılmasında, hafızları motive etme amaçlı bir proje söz konusudur. Çalışmanın en temel amacı ise bu zamana kadar hafızlıkla ilgili bir araştırmanın yapılmamış olmasıdır. Bundan mütevellit hafızlıkla ilgili ilk akademik ve sosyolojik çalışmadır diyebiliriz.

Giriş bölümünde, hafızlığın tanımı ve tarihsel gelişimi, hafızlığın Müslüman kültürdeki değeri, hafızlık tekniği, çalışmanın amaç ve yöntemi gibi konulara yer verilmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi SBE, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, demirdagfatih06@gmail.com

Çalışmada öznel yaşam dünyası incelenmiş ve inşacı bir yöneliş söz konusu olmuştur. Çünkü hafızlık özel bir dinsel deneyimdir. Onun bu özelliğinin nesnel ya da genellemeci birtakım yöntemsel çabalarla indirgenmeye çalışılması yerine anlaşılması, bir inşalar bütünü olarak ortaya koyduğu anlamların olanca zenginliği içerisinde keşfi ve sunulması esas olacaktır. Bundan mütevellit çalışmada nitel yöntem esas alınmıştır. Fenomenolojik; Hafızlık yaşamına ilişkin gözlemler ve veriler hedeflenmiştir. Zira aktörlerle görüşülmüş ve aktörlere soru-cevap teknikli bir görüşme uygulanmıştır. Buna ilaveten görüşme tekniğinde yarı yapılandırılmış görüşme türü seçilmiştir. 47 kız ve 49 erkek öğrenci seçilerek eşit bir cinsiyet dağılımı yapılmış ve takma isimler kullanılmıştır. Mülakat süresi ise yaklaşık yarım saat civarındır. Ayrıca görüşmelerin yurt odalarında yapıldığı ifade edilmiştir. Buna ilaveten çalışma Ankara şehri Kuran kursu öğrencileriyle sınırlandırılmıştır. Kuran kursu öğretmenleri ya da personeller görüşmeye dâhil edilmemiştir.

Birinci bölümde Allah ve Peygamberle ilişki biçimine değinilmiştir. Zira din açısından özsel unsur Tanrı ya da ilahiliktir. Allah hafızları sevmekte, hafızlık yapanlar da bunu bilmektedir. Buna binaen bazı öğrenciler “Allah’ın hafızları sevdiğini biliyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Ritüel unsurunu ise kulluk bilincinde olma, Müslümanlığı yaşama, Allah rızasını çabuk kazanma gibi etkenler oluşturur. Bu sebeple hafızlığın kendisi zaten bir ibadet konumundadır denmiştir.

İslam, bireyin dini kabulünden sonra diğer birey ve topluluklara iletilmesi sorumluluğunu da beraberinde getirir. Bu bağlamda bazı görüşmeciler, dini yayma, dışarıdan gelen birine izah etme ve çevrelerindekiyle daha faydalı olabilme gibi durumları ifade etmiştir.

Hafızlıkla ilgili olarak, bu eğitimi alanlar işin meşakkatli olduğunu söylemiştir. Görüşmeciler bu işin emek istediğini, herkes tarafından yapılamayacağını ve nasip işi olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca sosyal çevrelerinde manevi bir baskı olduğu da belirtilmiştir. Bu itibarla, hafızlık hem yüceltme hem de yükümlülük olarak iki boyut teşkil etmektedir. Keza çevrelerindeki insanların yüksek beklenti içerisinde oldukları söylenmiştir. Mamafih hafızlık yüksek bir dindarlık anlayışı göstermez. Dinsel aktörlük açısından hafızlık “zihindeki kur’an’dır.” Bu sebeple hafızlık özel bir anlam ve yaşam, başka bir ifadeyle özel bir deneyimdir.

İkinci bölümdeyse toplumsal algılarla ilgili deneyimler ele alınmıştır. Olumlu algı deneyimleri açısından; hem dünyalık hem ahiretliğin kazanma, el üstünde tutulma, gıpta edilmesi, gurur ve kutlama unsuru olması ve itibar artışı gibi konular değerlendirilmiştir. Olumsuz algı deneyimlerini ise; mükemmellik-hatasızlık, yapamazsın, ne zaman bitireceksin, hafızlığın onaylanmaması ve yaşam tarzına ilişkin değişiklikler oluşturur.

Son bölümde ise hafız ve hafize, cinsiyet olarak hafızlık konusu incelenmiştir. İslami ritüalistik açılarından erkek olmak, çalışmada ifade edildiği üzere öncelik anlamına gelir. Kadınların dinsel nitelikli eylemlerinde, fizyolojilerinden gelen farklılık ciddi ölçülerde etkili olmaktadır. Kur'an okuma gibi abdestli olmakla ilişkilendirilen bir eylem de ister istemez kadınlar üzerindeki kısıtlamaları temsile etmek durumunda olduğu söylenmiştir. Bu sebeple Kur'an okumaktan bir süre uzak kalmaktadırlar. Dolayısıyla mazeret hali bir dezavantajlık sağlar. Erkeklerin böyle bir mazeret haline sahip olmaması ise onlara avantaj sağlar. Bazı kız öğrenciler de görüşmelerde, erkeklerin kendilerinden daha başarılı olabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca erkeklerin her yere rahatlıkla girip çıkabilmesi kadınların çekinmesi durumunun da, erkekler açısından bir avantaj sağladığı dile getirilmiştir. Dolayısıyla, dinin toplumsal cinsiyet bakımından yarattığı kalıplar, değerler ve düzenlemeler ve bunların sonucunda ortaya çıkan toplumsallaşma biçimleri, genelde hep erkek lehine gözüken bir rol ayrımını beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan geleneksele en yakın görünen hafızlık ortamında erkek öncelikli bir durumun öne çıkması şaşırtıcı olmamıştır. Keza bazı erkek öğrenciler, karışık bir ortamda kadınların Kur'an okuyamayacağını, kızların erkeklere Kur'an okumasının haram olduğunu dile getirmiştir. Erkekler açısından dezavantaj durumlarının ise baskıya gelememesi, disiplinsiz, dağınık oluşları, dışarıya açık oluşu, ev-yurt içinde kapalı kalamaması gibi durumlar ifade edilmiştir.

Sonuç olarak hafızlık, Allah, peygamber, ahiret, cennet gibi çok çeşitli hareket noktalarından inşa edilmekte ve kendi yaşamları için anlamlı bir fiil haline gelmektedir. Ortaya çıkan bir ibare olarak, yaşanan bu durumun sıradan bir tecrübe olmadığını, kendine has ve tuhaf yönleri bulunan bir yaşantıya karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü metin boyunca, diğer ibadetlere yakınken hafızlığa yabancı oldukları dile getirilmiştir. Toplumsal olarak ise bir taraftan itibar görmekteler diğer taraftan da çeşitli eleştirilerle karşı karşıya kalmaktalar. Toplumsal cinsiyet açısından ortaya çıkan bir sonuç ise ataerkillik sicilinin hafızlık tecrübesi içinde çok yoğun bir geçerliliğinin bulunduğu yönündedir.